

วงกลองยาวอีสาน : กรณีศึกษาคณะเทพนิมิตร์ อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม

The study is entitled Isan Klong Yaw: A Case Study of the Tepnimit of Wapipatum District, Maha Sarakham

อวิรุทธ์ โทท่า¹

Awirut Thotham¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง วงกลองยาวอีสาน : กรณีศึกษาคณะเทพนิมิตร์ อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสังคมวัฒนธรรม และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับกลองยาวอีสาน และศึกษาวิเคราะห์จังหวะที่ใช้ในการตีกลองยาวอีสาน โดยใช้หลักการวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) ในการวิจัย โดยการ เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลงานวิจัยในรูปแบบเล่มรายงานผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า กลองยาวอีสานมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมวัฒนธรรมของชาวอำเภอลำปำปทุมเป็นอย่างมาก เนื่องจากอำเภอลำปำปทุมมีวงกลองยาวเกือบทุกหมู่บ้าน และยังมีประเพณีที่ยิ่งใหญ่ระดับประเทศ คือ ประเพณีออนซอนกลองยาวอำเภอลำปำปทุม และยังใช้ประเพณี ฮีต 12 คอง 14 มาโดยตลอด เช่น เทศกาลลอยกระทง กฐิน ผ้าป่า ประเพณีตามฮีต 12 เช่น ประเพณีเดือน 4 แห่ผ้าเวส ประเพณีเดือน 6 แห่บั้งไฟ เป็นต้น วงกลองยาวคณะเทพนิมิตร์มีนายเที่ยง พินทะปะกังเป็นหัวหน้าวง มีผู้ตีกลองยาวและผู้พ้อนรำ ทั้งหมด 48 คน มีการแต่งกายโดยผ้าพื้นเมือง เช่นเสื้อม่อฮ่อม โสร่ง และผ้าขาวม้า โดยส่วนใหญ่ฝึกซ้อม ณ ลานกลางบ้าน ก่อนแสดงมีการไหว้ครู มีเครื่องเช่นไหว้ต่างๆ เป็นดอกไม้ เทียน เหล้าขาว แบริงทาหน้า เงิน เป็นต้น และมีรูปแบบการแสดงเป็นแบบโบราณ และแบบกลองยาวประยุกต์ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะงานที่ไปแสดง

ผลการวิเคราะห์ทำนองกลองยาวพบว่า ในจังหวะกลองยาวที่ 1. แบบโบราณมีทำนองอยู่ 4 ท่อน คือ ท่อนเกริ่น, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 1, ท่อนดำเนินจังหวะ ที่ 2, และท่อนจบ เป็นการบรรเลงทุกจังหวะต่อเนื่องกันจนจบ ไม่ย้อนกลับ 2. จังหวะตั้งหวาย มีกระสวนจังหวะเดียว ซึ่งเป็นท่อนดำเนินจังหวะ เป็นการบรรเลงจังหวะเดียวตั้งแต่เริ่มต้นบรรเลงจนจบบทเพลง 3. จังหวะสาละวัน และจังหวะเตี้ย มีอยู่ 3 ท่อน คือ ท่อน เกริ่น, ท่อนดำเนินจังหวะ, ท่อนโซโล่ ส่วนใหญ่จะใช้ท่อนดำเนินจังหวะ และท่อนโซโล่ บรรเลงสลับกัน 4. จังหวะเซ็งบั้งไฟ มีอยู่ 2 ท่อน คือ ท่อนดำเนินจังหวะ และท่อนโซโล่ การดำเนินทำนองจะเป็นการเล่นสลับกันไปมา 5. จังหวะลำซิ่ง มีอยู่ 6 ท่อน คือ ท่อนเกริ่น A, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 1 B, ท่อนดำเนิน

¹ อาจารย์, สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ตะวันตก วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Lecturer, Northern Music Department, College of Music, MahaSarakhm University

จังหวะที่ 2 C, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 3 D, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 4 ท่อนจบ F เป็นการบรรเลงสลับกันไปมา ระหว่าง ท่อน B กับ C หลังจากนั้นเปลี่ยนจังหวะไปเล่นท่อน D E F

คำสำคัญ : วงกลองยาวอีสาน, คณะเทพนิมิต

Abstract

The study is entitled Isan Klong Yaw: A Case Study of the Tepnimit of Wapipatum District, Maha Sarakham. It aimed to study the related society, culture, and traditions of Isan Klong Yaw and to analyze the rhythm used in performing Isan Klong Yaw. The study applied methods in ethnomusicology gathering related data from documents and field study. The data was presented in the descriptive analysis.

The findings showed that Isan Klong Yaw was strongly related to the social and cultural conditions of Wapipatum district since there was an Isan Klong Yaw band in each village of the district. Moreover, a national festival called Prapeni Onson Klong Yaw originated in the district and Klong Yaw had been performed in the tradition of Heet Sib Song Kong Sib Si for a long time. Examples of festival of Heet Sib Song Kong Sib Si were Loy Kratong, Katin, Phapa, Prapeni Duean Si – Hae Pha Phawet, and Prapeni Duean Hok – Hae Bangfi. For the Tepnimit Klong Yaw band, there were a head of the band, Mr. Tiang Pintapakang, and 48 drummers and dancers altogether. They wore costumes made from local fabric such as Mohom, Srong, and Pha Khawma. Regularly they practiced at the yard of the village. Before performance, they must worship with offerings such as flowers, candles, rice whisky, face powder, and money. They performed both original and applied Klong Yaw in order to suit each tradition and festival they performed in.

The results of Klong Yaw rhythm analysis displayed that there were 5 type. The first type was the ancient rhythm consisting of 4 parts of melody: Krenn or intro part, rhythm carrying part 1, rhythm carrying part 2, and end part. This type was to perform continuously without any stop and repeat. The second type was called Tang Wai. There was only one part of the melody which was the rhythm carrying part. This type was performed in only one rhythm all the way to the end of the part. The third part was called Sala-one and Toei. There were 3 parts of this type: Krenn or intro part, rhythm carrying part, and solo part. Mostly, the performers performed the rhythm carrying part and switched to the solo part repeatedly. The fourth part was called Serng Bangfi. There were 2 parts of this type: the rhythm carrying part and solo part. Similar to the Sala-one and Toei type, the performers performed one and switched to the other part repeatedly. The last type was Lam Sing. There were 6 parts of this type: Krenn A, rhythm carrying 1B, rhythm carrying 2C, rhythm carrying 3D, rhythm carrying 4, and ending part F. The performers performed part B and switched to part C repeatedly and then changed to part D, E, and F respectively.

Keywords : Isan Klong Yaw, Tepnimit

บทนำ

ภาคอีสาน เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาวพื้นเมืองหลายกลุ่มชน ที่ได้อพยพมาปะปนกับชาวพื้นเมืองดั้งเดิม และมีการนำเอาศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการขับร้อง ดนตรี และการละเล่นต่างๆ ผสมผสานกันมาหลายยุคหลายสมัย ปัจจุบันภาคอีสานได้มีการแบ่งกลุ่มทางด้านวัฒนธรรมออกเป็นกลุ่มหลัก ๆ คือ กลุ่มวัฒนธรรมอีสานเหนือ และกลุ่มวัฒนธรรมอีสานใต้ ซึ่งในแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม กลุ่มวัฒนธรรมอีสานเหนือ เป็นวัฒนธรรมที่อยู่บริเวณที่ราบสูง มีภูเขาทาง ด้านใต้และทางด้านตะวันตกไปจรดกับลำน้ำโขงตอนเหนือ และทางตะวันออกทางเทือกเขาภูพานกันแบ่ง บริเวณนี้ออกเป็นที่ราบตอนบนที่เรียกว่า แอ่งสกลนคร ใช้ภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาวเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มชน ส่วนใหญ่ในภาคอีสานโดยทั่วไปเรียกว่ากลุ่มชนไทยลาว และยังมีกลุ่มชนบางส่วนอาศัยอยู่โดยทั่วไปได้แก่ ผู้ไท, ย้อ, โส้, และข่า เป็นต้น

ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งกำเนิดจากกลุ่มชนต่าง ๆ ในอดีต และได้สืบทอดติดต่อกันมาเป็นเวลานานจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทย และมีรูปแบบในการแสดงหลายประเภทตามกลุ่มวัฒนธรรม เช่น หมอลำ โปงลาง กันตรึม มโหรีอีสาน กลองยาว เป็นต้น จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่มีวงกลองยาวเป็นจำนวนมาก และมีชื่อเสียงทางการทำนองประกอบการเล่นกลองยาว ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านจะมีวงกลองยาวใช้ในขบวนแห่ ในงานรื่นเริงต่างๆ เช่น แห่บั้งไฟ แห่เทียนเข้าพรรษา แห่นาค แห่บุญผะเหวด เป็นต้น (สุพรรณิ เหลือบุญชู, 2541: 64) ในอำเภอบ้านไผ่ มีการจัดประกวดแข่งขันการเล่นกลองยาวขึ้นทุก ๆ ปี จนกลายเป็นประเพณีแข่งกลองยาววาวปี ทำให้มีวงกลองยาวเพิ่มมากขึ้นในอำเภอนี้ วงกลองยาวคณะเทพนิมิตร เป็น

อีกรวงหนึ่งที่มีชื่อเสียงทางการตีกลองยาวเป็นอย่างมาก เป็นวงที่ก่อตั้งมานาน และมีรูปแบบในการเล่นที่ไม่มีใคร จะเรียกได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของวงกลองยาวในอำเภอบ้านไผ่ทุกก็เป็นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าถึงรูปแบบจังหวะการตีกลองยาวอีสาน และบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวงกลองยาวคณะเทพนิมิตรอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นการเผยแพร่ และอนุรักษ์ศิลปะการเล่นกลองยาวอีสานให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสังคมวัฒนธรรม และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับกลองยาวอีสาน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์จังหวะที่ใช้ในการเล่นตีกลองยาวอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยใช้การนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology) โดยมีการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ และวิเคราะห์ลักษณะจังหวะที่ใช้ในการเล่นตีกลองยาวอีสาน

ผลการวิจัย

กลองยาวอำเภอบ้านไผ่ มีการเล่นกลองยาวเกิดขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ มากมายและเริ่มปรากฏชัด เมื่อราวปี พ.ศ. 2504 (สากล วันดี, 2543: สัมภาษณ์) โดยเริ่มจากมีการเล่นแบบต่าง ๆ คนต่างเล่น คือ แต่ละคนจะสามารถตีกลองยาวได้ เมื่อมาพบกันในขณะที่มีงานเทศกาลก็มีการรวมตัวกันเพื่อตีกลองยาว ซ้อมเพียงเล็กน้อยก็สามารถที่จะตีได้อย่างพร้อมเพรียงกัน เริ่มจากการตีกลองยาว 2-3 ใบ เดินแห่กันหลอน หรือแห่

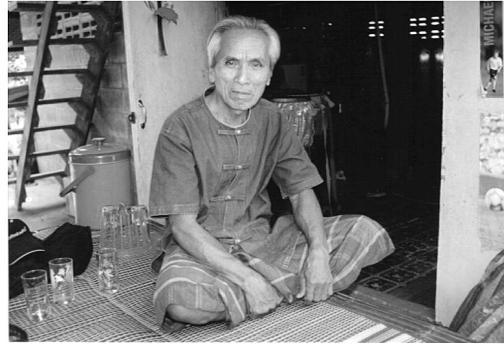
ขบวนประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล เช่น ลอยกระทง กฐิน ผ้าป่า ประเพณีตามฮีต 12 เช่น ประเพณีเดือน 4 แห่ผ้าเวส ประเพณีเดือน 6 แห่บั้งไฟ เป็นต้น ทำให้แทบทุกหมู่บ้านมีคณะกลองยาวเล็ก ๆ เป็นของตนเองและมารวมตัวกันเมื่อมีงานบุญของหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อการแสดงกลองยาวเป็นที่นิยมแพร่หลาย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2526 มีการแสดงกลองยาวเป็นคณะใหม่ที่ หน้าที่การอำเภอลำปุม คณะที่แสดงกลองยาว คือ คณะเทพนิมิตร ตำบลนาข่า ซึ่งตั้งโดย นายเที่ยง พินทะปะกัง และนายเที่ยงได้ไปฝึกสอนการแสดงกลองยาวให้ตำบลอื่น ๆ อีกหลายตำบล เช่น คณะหนูน้อยเทพนิมิตร, คณะเทพวิจิตร, คณะน้องใหม่ขวัญใจหนองไฮ, คณะบ้านตลาดโนนโพธิ์, คณะม่วงทองกลองยาว, คณะสีทองกลองยาว, คณะจอกขวางคำ เป็นต้น

วงกลองยาว คณะเทพนิมิตร ก่อตั้งโดย นายเที่ยง พินทะปะกัง โดยมีสำนักงานของคณะตั้งอยู่ที่ บ้านเลขที่ 18 หมู่ 2 บ้านตลาด ตำบลหวาย อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44120 โดยเป็นบ้านของ นายเที่ยงเอง ซึ่งนายเที่ยงเป็นทั้งหัวหน้าคณะ และช่างทำกลองยาว ที่ทำขายให้กับบุคคลทั่วไป และทำขึ้นเพื่อใช้บรรเลงในวงกลองยาวของตนเองด้วย

ปัจจุบันนาย เที่ยงได้เสียชีวิตลง และได้เปลี่ยนหัวหน้าวงเป็นคนใหม่ ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านข้างเคียง แต่สมาชิกในวงก็ยังคงเดิม สมาชิกในวงประกอบด้วยผู้ตีกลองยาวและผู้พ้อนรำ ทั้งหมด 48 คน ซึ่งจำนวนผู้แสดงในแต่ละครั้งไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง อาทิ อุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องดนตรีว่ามีมากน้อยเพียงใดและโอกาสที่แสดงว่าต้องการ คณะกลองยาวคณะเล็กหรือใหญ่เพียงใด ก็จะเพิ่มหรือลดจำนวนคนตามที่ต้องการ

การแต่งกายของผู้ที่ตีกลองยาวซึ่งเป็นผู้ชายล้วนจะนุ่งโจง สวมเสื้อมือฮ่อม มีผ้าขาวม้าคาดเอว และ ผ้าลายขิด โปกที่ศรีษะ ส่วนผู้พ้อน

รำซึ่งเป็นผู้หญิงจะแต่งกาย สวมเสื้อแขนกระบอก ผ้าถุงอีสาน มีผ้าสไบพั้นบ้านพาดป่า และคาดเข็มขัดเงินหรือเครื่องประดับอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องเงิน เช่น ต่างหู สร้อย

นายเที่ยง พินทะปะกัง (ผู้ก่อตั้ง)

ลานแสดงของคณะเทพนิมิตร ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านใกล้เคียงกัน ใช้เป็นที่ฝึกซ้อมในการรวมวงทั้งนักดนตรี และนักแสดง โดยมีที่อยู่คือ บ้านเลขที่ 139 บ้านกุดอ้อ ตำบลหัวเรือ อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม

ขั้นตอนการไหว้ครู โดยให้สมาชิกในคณะ ถอดรองเท้า และนั่งพนมมือระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ ขอให้การแสดงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยแต่ละคนพูดในใจของตนเอง และหัวหน้าคณะ ก็จะยกขึ้นใส่เครื่องบูชาขึ้นเหนือศีรษะ และพูดคาถาหรือคำพูดเพื่อขอให้การแสดงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยที่คำพูดนั้นแล้วแต่จะคิดขึ้นมาเอง จากนั้นก็จะนำเหล่าที่ไหว้ครูไปประพรมใส่เครื่องดนตรี และแบ่งกันตีมคณชนิดเพื่อเป็นสิริมงคล แล้วจึงเริ่มบรรเลง

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงก็จะมี 2 ลักษณะ คือ เครื่องดนตรีพื้นบ้าน และเครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วย กลองยาว กลองรำมะนา ฉาบ โหม่ง พิณ คีย์บอร์ด กลองโซโล่ กีตาร์เบส เป็นต้น รูปแบบการแสดงกลองยาวของคณะเทพนิมิตร์ จะเป็นการประสมระหว่าง กลองยาวโบราณ กับกลองยาวประยุกต์ โดยเริ่มการแสดงโดยนำกลองยาวโบราณบรรเลงเป็นอันดับแรก เรียกว่าเป็นการไหว้ครู หรือโหมโรง หลังจากนั้นการแสดงในเพลงต่อ ๆ ไปจะเป็นการแสดงรูปแบบกลองยาวประยุกต์ โดยจะมีการนำเอาลายบรรเลงพื้นบ้านอีสานเข้ามาบรรเลงเป็นทำนองหลัก (Melody) จะมีประมาณ 13 เพลง และจะมีทำรำประกอบทั้ง 13 เพลง แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการในการบรรเลง เมื่อมีงานแสดง รูปแบบการแสดงก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม

ลักษณะการตีกลองยาว ในการตีกลองยาวมีรูปแบบการตีเพื่อให้เกิดเสียง 2 แบบด้วยกัน คือ

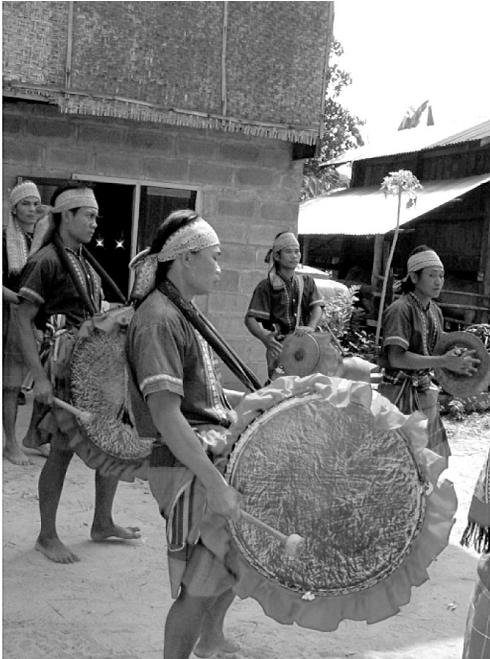
- แบบที่ 1 ดีเป็นเสียง “เป่ง” โดยการใช้มือขวา นิ้วทั้งสี่นิ้วเรียงชิดติดกัน (ชี้ กลาง นาง ก้อย) ตีกระทบลงไปหน้ากลองยาว ให้ปลายนิ้วทั้งสี่กระทบบริเวณขอบ

กลองยาว

- แบบที่ 2 ดีเป็นเสียง “เป็ด” โดยใช้ นิ้วทั้งห้าเรียงชิดติดกัน ตีกระทบลงไปบริเวณหน้ากลอง ให้ฝ่ามือแนบชิดหน้ากลองยาว คล้ายๆการปิดเสียงกลองให้ทึบ จะได้เสียง “เป็ด” ดังออกมาบางครั้งเรียกว่าการ “บากกลอง”

ลักษณะการตีกลองรำมะนา มีลักษณะการตีโดยนำกลองรำมะนามาร้อยสายสะพาย แล้วสะพายไว้ด้านหลังของผู้ตี หันหน้ากลองไปด้านหลังที่ถนัด แล้วใช้ไม้ตีลงไปบริเวณตรงกลางของหน้ากลองให้เกิดเสียง “ตุ้ม”

ลักษณะการตีฉาบ ใช้มือทั้งสองข้างจับที่สายคล้องมือของฉาบ เพื่อป้องกันไม่ให้ฉาบหลุดมือขณะกำลังตี จากนั้น นำฉาบทั้งสองหันหน้าเข้าหากัน แล้วตีเฉียงเพื่อให้บริเวณผิวหน้าของฉาบสัมผัสกัน ทำให้เกิดเสียงดัง “แซ่”

จังหวะกลองยาวของคณะเทพนิมิตนั้น ประกอบด้วย 5 จังหวะคือ 1. จังหวะโบราณ 2. จังหวะตั้งหวาย 3. จังหวะสาละวัน และจังหวะเต้ย 4. จังหวะเชิงบั้งไฟ และ 5. จังหวะลำซิ่ง โดยมีกระสวนจังหวะดังต่อไปนี้

1. จังหวะโบราณ

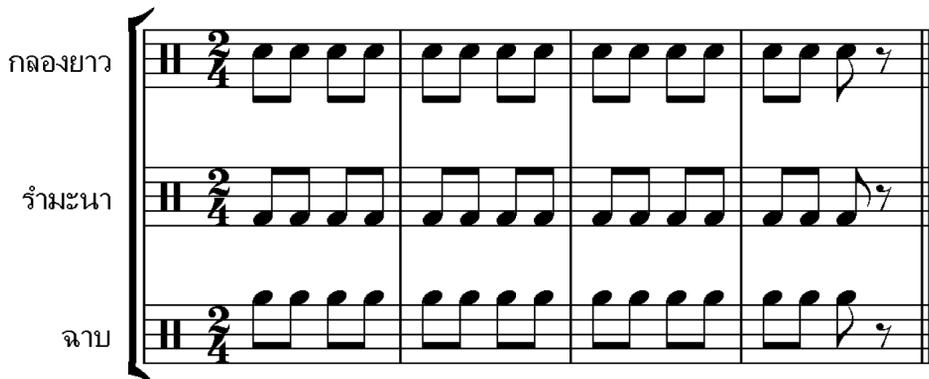
จังหวะโบราณมีลักษณะโครงสร้างอยู่ 4 ท่อน คือ ท่อนเกริ่น A (Intro), ท่อนดำเนินจังหวะที่ 1 B, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 2 C, และท่อนจบ D เป็นโครงสร้างแบบ A B C D เป็นการบรรเลงทุกจังหวะต่อเนื่องกันจนจบ ไม่ย้อนกลับ ซึ่งในแต่ละท่อนจะมีกระสวนจังหวะแตกต่างกันดังต่อไปนี้

1.1 ท่อนเกริ่น A (Intro)

ครั้งที่ 1 ฉาบตีจากจังหวะเข้าไปเร็ว

ครั้งที่ 2 ตีพร้อมกันทุกเครื่อง จากจังหวะเข้าไปเร็ว

1.2 ท่อนดำเนินจังหวะที่ 1 B (จังหวะซ้ำ)

Musical score for section 1.2, featuring three staves: กลองยาว (top), รำมะนา (middle), and ฉาบ (bottom). The music is in 2/4 time and consists of four measures.

1.3 ท่อนดำเนินจังหวะ ที่ 2 C (จังหวะซ้ำ)

Musical score for section 1.3, featuring three staves: กลองยาว (top), รำมะนา (middle), and ฉาบ (bottom). The music is in 2/4 time and consists of five measures.

1.4 ท่อนจบ D (จังหวะซ้ำ)

Musical score for section 1.4, featuring three staves: กลองยาว (top), รำมะนา (middle), and ฉาบ (bottom). The music is in 2/4 time and consists of two systems of four measures each.

2. จังหวะตั้งหวาย

ในจังหวะตั้งหวาย มีการนำเครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องบรรเลงทำนอง เข้ามารบรรเลงเป็นแนว Melody มีกระสวนจังหวะเดียว ซึ่งเป็นท่อนดำเนินจังหวะ เป็นการบรรเลงจังหวะเดียวตั้งแต่เริ่มต้นบรรเลงจนจบบทเพลง โดยตีพร้อม ๆ กันในทุกเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

ท่อนดำเนินจังหวะ (จังหวะช้า)

กลองยาว

รำมะนา

ฉาบ

3. จังหวะสาละวัน และจังหวะเตี้ย

ลักษณะโครงสร้างจังหวะจะมีอยู่ 3 ท่อน คือ ท่อน เกริ่น (A), ท่อนดำเนินจังหวะ (B), ท่อน โซโล่ (C) ส่วนใหญ่จะใช้ท่อน B และท่อน C ดำเนินจังหวะสลับกัน เป็นโครงสร้างแบบ A B C, B C, B C, B C, B

ในจังหวะสาละวัน และจังหวะเตี้ย ในส่วนของกลองยาว, ฉาบ, และรำมะนาเป็นการบรรเลงโดยที่มีกระสวนจังหวะเดียวกัน เพียงแต่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่ใช้บรรเลงเฉพาะเครื่องดนตรีที่เป็นแนว Melody เพียงเท่านั้น ความเร็ว (Tempo) ขึ้นอยู่กับความสนุกสนานของผู้บรรเลง ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวะปานกลาง ไม่ช้าเกินไป ไม่เร็วเกินไป ดังตัวอย่างในแต่ละจังหวะต่อไปนี้

3.1 ท่อนเกริ่น A (Intro)

กลองยาว

รำมะนา

ฉาบ

3.2 ท่อนดำเนินจังหวะ B

กลองยาว

รำมะนา

ฉาบ

3.3 ท่อนโซโล่ C (Solo)

4. จังหวะเชิงบังคับ

โครงสร้างจังหวะมีอยู่ 2 ท่อน คือ ท่อนดำเนินจังหวะ (A) และท่อนโซโล่ (B) การดำเนินทำนองจะเป็นการเล่นสลับกันไปมาระหว่างท่อน A กับท่อน B ตามโครงสร้างแบบ A B A

ท่อน A เป็นท่อนดำเนินจังหวะหลัก เล่นไปเรื่อย ๆ และเล่นท่อน B เป็นท่อนดำเนินจังหวะแบบโซโล่ เล่นเพียง 16 ห้องเพลง หลังจากนั้นจึงย้อนกลับไปเล่นในท่อน A จนจบเพลง โดยการเปลี่ยนจังหวะขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างผู้ตีกลองในวง และผู้ที่เล่นเครื่องดนตรีที่เป็นทำนอง (Melody) เช่น พิณ, ซอ, คีย์บอร์ด เป็นต้น

4.1 ท่อนดำเนินจังหวะ A

4.2 ท่อนโซโล่ B (Solo)

5. จังหวะลำซิ่ง

โครงสร้างของจังหวะลำซิ่ง มีอยู่ 6 ท่อน คือ ท่อนเกริ่น A, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 1 B, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 2 C, ท่อนดำเนินจังหวะที่ 3 D,

ท่อนดำเนินจังหวะที่ 4 ก่อนจบ F เป็นการบรรเลงสลับกันไปมา ระหว่าง ท่อน B กับ C หลังจากนั้นเปลี่ยนจังหวะไปเล่นท่อน D E F ตามโครงสร้างแบบ A B C B C D E F ดังต่อไปนี้

5.1 ท่อนเกริ่น A (Intro)

กลองยาว

รำมะนา

ฉาบ

กลองยาว

รำมะนา

ฉาบ

5.2 ท่อนดำเนินจังหวะที่ 1 B

กลองยาว

รำมะนา

ฉาบ

5.3 ท่อนดำเนินจังหวะที่ 2 C

กลองยาว

รำมะนา

ฉาบ

5.4 ท่อนดำเนินจังหวะที่ 3 D

5.5 ท่อนดำเนินจังหวะที่ 4 E

5.6 ท่อนจบ F

ตามที่มีวิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในจังหวะต่าง ๆ ที่บรรเลง ก็จะมีท่อนของการดำเนินจังหวะแตกต่างกันออกไปมากมาย และจะเล่นกลับไปมา จนกว่าเครื่องดนตรีที่บรรเลงในแนวทำนองจะเปลี่ยนทำนองในการบรรเลงใหม่ กระสวนจังหวะก็จะถูกเปลี่ยนไปตามทำนองนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

ในการบรรเลงกลองยาวนอกจากจะมีนักดนตรีแล้ว ก็จะมีผู้ฟ้อนประกอบกลองยาว โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้หญิง ใช้ทำรำแบบพื้นบ้านอีสาน ประกอบกับการบรรเลงลายพื้นบ้านอีสานเป็นหลัก ทำให้เกิดความสวยงามเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้จะมีกลองยาวเพียงอย่างเดียว

ปัจจุบันรูปแบบการแสดงกลองยาวอีสานในงานบุญประเพณีต่างๆ นั้นได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปตามยุคสมัย มีการนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงประกอบ เพื่อเป็นการเพิ่มสีสันให้ผู้ชมด้วย เช่น กีตาร์ กีตาร์เบส คีย์บอร์ด เป็นต้น และยังมีการเพิ่มเครื่องขยายเสียงให้ดังขึ้นโดนใช้รถเข็นลากจูงในขณะเดินขบวนอีกด้วย ทั้งนี้รูปแบบการแสดงกลองยาวอีสานแบบดั้งเดิมนั้น ยังคงมีอยู่ในเวทีการประกวดแข่งขันในงานประเพณีบุญบั้งไฟ และยังคงเป็นประเพณีที่อนุรักษ์รูปแบบการบรรเลงกลองยาวแบบดั้งเดิมให้คงอยู่สืบต่อไป

บรรณานุกรม

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับดนตรีไทย*. มหาสารคาม: ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ปิยพันธ์ แสนทวิสุข. (2541). *การสร้างฐานข้อมูลดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สากล วันดี. (2543). *ประวัติการเล่นกลองยาวอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม*. สัมภาษณ์ : มหาสารคาม.
- สุพรรณิ เหลือบุญชู. (2541). *ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน*. มหาสารคาม : สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

